

MAGTENS RUM: STATEN, STAMMEN, BYEN OG HUSET

*What is it that makes a man human? I say that is lies in his ability to draw
boundaries.*

Xunzi, Book 5¹

INTRODUKTION*

Både den æstetiske og litterære analyse af kommunikation har diskuteret betydningen af det kommunikerende subjekts "udsigelsesposition". Det ligger i dette begreb at opmærksomheden ikke kun kan være rettet mod hvad der bliver sagt, men også må forholde sig til hvad der *kan* siges i forskellige "positioner". For den historiske sociologi er det en inspirerende skelnen, som jeg her vil forsøge at anvende på forholdet mellem vold og diskurs: dvs. på magtens rum.

Både den franske revolution², Pulp Fiction³ og sydafrikansk borgerkrig⁴ kan siges at diskursivere vold. Hver på deres måde refererer de til et

* Teksten er en revideret udgave af mit oplæg til Center for Kulturforskning's interne seminar, Barcelona feb. 1997.

¹ Citeret fra Robin Yates: *Body, Space, Time and Bureaucracy: Boundary Creation and Control Mechanisms in Early China*, p. 56. in John Hay ed. *Boundaries in China*. Reaktion Books, London 1994.

² Jan Ifversen: *Hvordan analysere demokrati i tale?* in *Begreb og Historie*, red. Uffe Østergård og Jan Ifversen, Center for Kulturforskning, Århus 1996.

betydningsproducerende rum som ikke kan reduceres til diskursen, til noget Andet som ikke er diskursivt men alligevel påvirker diskursen. Jeg vil hævde at det er afgørende at tematisere denne ikke-identitet mellem vold og diskurs både for at forstå volden såvel som diskursen.

VOLD

Jeg vil begynde med ganske kort at definere hvad jeg forstår ved vold. Forbavsende mange analyser af vold undlader at gøre dette, for eksempel en del af de iøvrigt meget spændende nye antropologiske arbejder hvor volden ikke anskues som en social anormalitet, men som konstitutiv for det sociale⁵. Den engelske politiske tænker John Keane⁶ har formuleret en meget restriktiv og klar definition af vold. "Violence is the unwanted physical interference by groups and/or individuals with the bodies of others," og han tilføjer, "death is the potentially ultimate consequence of violence" (Keane 1996:67-69). Det centrale i denne definition er dens insisteren på at vold må forstås ud fra kroppen og kroppens placering i rummet: "Violence obstructs subjects' bodily motion." Keanes definition er, om man så må sige, præ-diskursiv. En sådan definition baseret alene på kroppen og rummet kan ikke indeholde

³ Morten Kyndrup: *Catch Up eller Ketchup? Tarantino's Pulp Fiction og repræsentationens niveauer*. Center for Kulturforskning, Arbejdspapir 36-96, 1996.

⁴ Se min: *Winnie Mandela's Banning Order and the Territoriality of Power and Political Violence*, Center for Kulturforskning, Arbejdspapir 34-96, 1996.

⁵ Jeg tænker her for eksempel på Allen Feldman: *The Formations of Violence. The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. Chicago 1991, Frank Graziano: *Divine Violence. Spectacle, Psychosexuality & Radical Christianity in the Argentine "Dirty War"*. Boulder 1992, og Deborah Poole ed.: *Unruly Order - Violence, Power and Cultural Identity in the High Provinces of Southern Peru*. Boulder 1994.

⁶ John Keane: *Reflections on Violence*. Verso, London, 1996,

normative kriterier som ulighed, eller henviser til omfattende sociale forhold som Johan Galtungs "strukturel og kulturel vold"⁷.

Vold kan altså defineres positivt ud fra kroppen. Samtidig betyder denne definition at vold må adskilles fra andre begreber som den ofte blandes sammen med. Det gælder især begrebet magt. Hannah Arendt konkluderer i sin kloge bog "On Violence" at "power springs from the human ability to act in concert [...] it is insufficient to say that power and violence are not the same. Power and violence are opposites; where the one rules absolutely, the other is absent. Violence appears where power is in jeopardy, but left to its own course it ends in power's disappearance."⁸ Arendt modstiller her meget klart koncerten, fællesskabet, baseret på den diskursive praksis, fra volden. Hvis samtalen går i stå breder volden sig. For hende er magt lig med kommunikation, med diskurs, et begreb hun dog ikke bruger.

Michel Foucault placerer kroppen i et topografisk univers af magt-relationer (kamp) og dominans (strategi). Han insisterer på at udgangspunktet for at diskutere relationen mellem den menneskelige krop og magten er "the multiform production of relations of dominance"⁹. Hertil kan man spørge om han ikke sammenpresser vold og magt i forestillingen om dominans og for det andet om ikke dominansens topografi, når den ses fra kroppens synsvinkel, bliver så umådelig stor at dens voldelige og diskursive grænser helt fortaber sig et sted ude bag fængslets mure. Hannah Arendts distinktion mellem magt

⁷ Johan Galtung, Cultural Violence. in *Journal of Peace Research*, vol 27, no. 3, 1990.

⁸ Hannah Arendt: *On Violence*, Penguin Books, London 1970. side 44 og 56.

⁹ Michel Foucault: *Power/Knowledge. Selected Interviews and other Writings 1972 - 1977*, ed. Colin Gordon, Pantheon Books, New York 1980. side 142.

og vold vil ikke negere forestillingen om magtens territorialisering men bidrage med en nødvendig præcisering. Hun adskiller vold og magt, men udelukker uheldigvis samtidig vold fra konstitutionen af den politiske sfære. Jeg vil mene opgaven for en videreudvikling at et begreb om vold består i igen at forbinde vold og magt uden at gøre dem identiske.

VOLD OG DISKURS

Måske kan en meget simpel model illustrere dette og klargøre forskellen mellem vold og magt. (Se fig. 1& 2). Staten skaber og genskaber sine grænser igennem vold. En vold der er rettet mod menneskelige kroppe for at tvinge dem til bestemte positioner i rummet. Jeg vil om et øjeblik komme lidt nærmere ind på disse grænser, men en af dem vi kender godt er statsgrænsen, hvor staten tvinger forskellige kroppe til at være på den ene eller anden side af grænsen. Indenfor grænsen, i det rum som grænsen aftegner, udvikler der sig en specifik diskurs, en koncert, et fællesskab, fx. en statsmagt. Koncerten legitimerer anvendelsen af vold til at skabe og opretholde grænsen. Det er en cirkel, en kontinuerlig historisk processom gentages og gentages.

For det enkelte menneske starter cirklen i den anden bevægelse, fra positionen som interPELLERET subjekt i det altid-allerede markerede diskursive rum. Men for staten er det omvendt. For staten starter cirklen i den første bevægelse, fra positionen som interPELLERENDE subjekt, Subjekt med stort S som Althusser ville sige¹⁰. Staten er placeret i en altid igangværende krig med andre stater (der ikke behøver at være i den explosive fase), dvs. i et aldrig-nogensinde markeret rum af 'rigtig', præ-diskursiv vold. Alle diskurser er indskrevet i rum

¹⁰ Se Althusser's velkendte artikel "Ideology and Ideological State Apparatuses", genoptrykt i Slavoj Žižek ed.: *Mapping Ideology*. Verso, London 1994.

med grænser der skraber mod andre diskursive rum. Den første bevægelse i cirklen er tavs, vold uden ord som afgrænser, omslutter fællesskabet. Den anden bevægelse i cirklen er talende, diskursiv magt som danner forestillingen om fællesskabet og legitimerer volden. Måske er det lettere at optegne tale end tavshed, og det kan måske forklare hvorfor så meget mere er blevet skrevet om diskursive fællesskaber, nationalisme osv. end om krig.

Vi kan foreløbig opsumere at vold og magt ikke er identiske; at magt indebærer kommunikation, en diskursiv praksis og vidensformer. Vold og diskurs forbindes i rummet snarere end i tiden på to måder: i den spatiale begrænsning af diskursen og i voldens diskursive legitimering. Sammenhængen er cyklisk, ikke lineær. Volden er både før diskursen og efter diskursen; diskursen er både efter volden og før volden. Men for det enkelte menneske er diskursen det første og volden det andet, hvorimod det for staten er omvendt, volden er det første, diskursen det andet. Omslagstiden mellem vold og diskurs varierer vildt fra situation til situation, fra bøllen ved baren der siger til en tilfældig person: sagde du at jeg var i vejen? efterfulgt af vold, til den meget lange periode uden vold på grænsen mellem Portugal og Spanien. I begge tilfælde er der imidlertid den samme cykliske sammenhæng mellem vold og diskurs, men hvor volden i det første tilfælde var ufokuseret og isoleret og ude af stand til at skabe en grænse, var volden i det andet tilfælde, i sin tid, fokuseret og sammenhængende: den indstiftede en grænse mellem Portugal og Spanien.

MAGTENS FIRE RUM

Men hverken de iberiske stater eller nogen anden stat kan forstås som ét enkelt, homogent magt rum skabt af én bestemt type vold som fx. krig, og

udfyldt af én enkelt diskurs som fx. nationalisme. Jeg vil mene at der udover staten er tre andre magt-rum i enhver nation stat: det etniske rum, byen og huset. Som staten er de alle territorielle realiteter som afgrænser og ordner menneskers kroppe i et inde og et ude. Vi kan sige at de er isomorfe og alle trækker og opretholder en grænse for mennesker der adskiller indre orden fra ydre kaos. Det der definerer de fire rum er deres forskellige relation mellem krop og territorium. Måske er det vigtigt at understrege at præcis denne relation er deres fællesnævner, det som forankrer dem i et fælles rum der kan måles med menneskets krop. De kan fremstilles grafisk som fire ordningslogikker virksomme på det samme territorium. (Se fig. 3).

Relationen mellem stat og krop er *pragmatisk*: praktisk taget alle der lever på statens territorium er del af nationen, det er en inklusiv relation, nation følger stat. Udenfor staten er de andre stater og krigen. Relationen mellem etnisk rum og krop er *essentiell*, bestemt af troen på essens: kun de 'rene' kroppe, hvad enten deres essens er defineret ved etnicitet, race, tro, historie, sprog, mission, har ret til at leve på 'vores' jord. Udenfor det etniske rum er de fremmede. Relationen mellem byen og kroppen er *funktionel*: produktionens, cirkulationens og reproduktionens funktioner er det afgørende, ikke hvilke kroppe der udfører dem. Udenfor byen er ikke-byen, landet. Endelig er relationen mellem huset og kroppen *organisk*, inde i huset er kroppene forbundet med blodsband mellem mand og kvinde og forældre og børn. Kategorierne kvinde, mand, børn beror på biologiske forskelle åbenbaret ved fødslen og defineret af samfundet som køn og generation. Udenfor huset er de andre huse.

Hvert eneste menneske lever i alle fire rum samtidig: en person kan for eksempel være dansk statsborger, grønlander, Københavner og bo i et hus. Både stat, etnisk rum, by og hus er relationelle territorier, de eksisterer kun i relation til deres spejlinger. Samtidig er de lejret over hinanden i én formation og påvirker og reagerer på hinanden såvel på den historiske begivenheds niveau som de lange bølgers niveau. Nationstaten interPELLerer ikke bare frit svævende individer, men individer struktureret af mange andre kræfter end staten. Disse kræfter har rødder der er meget ældre end nationstaten og kan ikke meningsfuldt reduceres til én dominerende logik såsom "modernitet", "klassekamp", "etnicitet", "patriarkat". Helt forskellige historiske processer er virksomme samtidig, med forskellige oprindelser, forskellige former for identitetsdannelse og helt forskellige løfter for fremtiden. Pointen er at kunne begribe dem uden reduktionisme.

Jeg vil nu forsøge at skitsere hvad jeg mener med stat, etnisk rum, by og hus.

HUSET

Et sted bagude er familien og staten muligvis udsprunget af den samme historie. Hvad arkeologien såvel som antropologien fortæller os, er at i enhver social gruppe har traditionen konstrueret den biologiske forskel mellem mand og kvinde som en socialt magtrelation. I alle samfund kan man finde grænser som indskriver kønnene i rummet. I den mogolske jurte er halvdelen af teltet til højre for indgangen mændenes domæne, det til venstre er kvindernes; imellem dem står familiealteret og i midten er ildstedet. På Ny Guinea besøgte jeg stammer hvor mændene boede i mandehuse og kvinderne i deres egne hytter. Variationerne over dette tema er uendelige. Magten mellem mand og kvinde forhandles hen over denne grænse. Men samtidig med at kønnene deles

indlejres konflikten i en gruppe, en husholdning, en reproduktiv celle i en større samfundskrop.

Aldersforskellen, generationerne, er vores andet medfødte biologiske faktum. Også denne akse udtrykkes i spatiale grænser mellem menneskekroppe. "Alder" og "generationer" er sociale konstruktioner eller repræsentationer af vores fælles menneskelige biologiske vilkår, udtrykt bla. i subtile placeringer af børn i boligen og komplekse riter for overgang og initiering hvis kortlægning vil holde etnografer og antropologer beskæftigede endnu mange år frem i tiden.

På et tidspunkt i førhistorisk tid er stat og familie differentieret og en tredje grænse er opstået, mellem stat og familie. "Familien" har haft uendeligt mange historiske former, og klassifikationen af familieformer er en central del af antropologien. Jeg skal ikke komme ind på det her, men kun bemærke at i de sidste tusind års europæisk historie har den patriarkalske familie været almindelig og at tendensen for dens evolution entydigt har været at den skrumpede i størrelse. Den middelalderlige manor kan med god ret betragtes som en patriarkalsk storfamilie, hvor patriarken herskede uindskrænket over sin(e) kone(r), børn, tjenestefolk, livegne, slaver og husdyr. Den amerikanske historiker Robert C.-H. Shell har i sit store værk "Children of Bondage" fra 1994 om slavesamfundet ved Kap det Gode Håb 1652 - 1838, dvs. fra den første hollænder gik i land til den britiske imperiale afskaffelse af slaveriet, nøje beskrevet hvordan familien, og ikke klasser eller staten var den fundamentale undertrykkelses-enhed¹¹. Det er en meget vigtig konstatering

¹¹ Robert C.-H. Shell: *Children of Bondage. A Social History of the Slave Society at the Cape of Good Hope, 1652 - 1838*. University

som kan genfindes i europæisk middelalderforskning, for eksempel i Le Roy Laduries beskrivelse af landsbyen Montaillou, hvor det sociale livs mindste enhed var huset, *domus* og ikke individet.

Grænsen mellem stat og familie kan spatialt lokaliseres til boligen, huset. I den danske grundlov opereres der eksempelvis med to spatiale enheder, riget og boligen. Denne grænse er klart spatial, for eksempel symboliseret ved en hoveddør, et hegn, eller et matrikelkort. Nationstaten forefandt overalt hvor den har udviklet sig huset, familiens domæne, og overalt har grænsen mellem huset og staten lokaliseret en magtrelation. På tusind måder har staten omringet adlens store, magtfulde, huse og nedbrudt dem. Overalt har målet været et suverænt, men atomiseret folk i små huse. Et godt eksempel er udviklingen af stemmeretten i verdens første nationstat England. Oprindeligt, dvs. efter revolutionen 1640-60 og genindførelsen af kongedømmet i 1689, havde kun huse der betale ejendomsskat over en vis grænse stemmeret. Udøvelsen af denne ret tilfaldt selvfølgelig husholdingens overhoved, patriarkerne, eller cirka 3% af den voksne befolkning. Patriarkens huse blev i de fleste forhold af staten anerkendt som en ekstra-territoriel enhed hvor patriarken selv kunne herske uindskrænket over sin husstand: kone, børn og tjenestefolk. Stemmeretten symboliserede en magtrelation mellem staten og huset, to suveræne territorier, og det gav ingen mening at tale om stemmeret til børn, kvinder, tjenestefolk og andre mennesker uden huse¹². Som en kuriøs krølle på denne tankegang havde universitetslærere helt op til 1949 to stemmer

Press of New England, Hanover NH & Witswatersrand University Press, Johannesburg. 1994.

¹² Jeg har diskuteret stemmerettens udvikling i min og Thomas

Andersens og Jens Herskinds: *Statens Historie år 1000 - 2000*, især bind 2 & 3, RUB, Roskilde 1977 & 1979. Nogle af ideerne er videreudviklet i min: *En Model for Statens Historie år 1000 - 2000*, Arbejdsrapport 23-95, Center for Kulturforskning, Århus 1995.

fordi de havde to husholdninger, hjemme hos konen og på kollegiet med butleren.

Stemmeretten blev som bekendt givet til stadig flere, men i hver enkelt lille udvidelse i løbet af de 250 år siden revolutionen lå der taktiske hensyn bag, hvor Tories og Whigs skaffede sig ekstra stemmer til deres indbyrdes kamp om magten i parlamentet. Kvinderne fik stemmeret i 1921 efter at staten som den almægtige patriark havde nedbrudt mange huse ved at sende de unge mænd til skyttegravene og rykke kvinderne ud af hjemmene og ind i fabrikkerne. Det endelige dødstød fik det patriarkalske hus med erklæringen om menneskerettighederne efter den næste verdenskrig. Idag er det en forbrydelse at "voldtage" sin kone selv i den sydafrikanske straffelov. Og i flere lande begrænser staten idag patriarkens magt over sine børn selv inde i huset. Det logiske endemål i kampen mellem stat og hus er den fuldstændige atomisering i enpersons-"huse", hvor mand, kvinde og børn er individuelt suveræne subjekter for staten og "huset" er skrumpet ind til den overvågede krop. Resten er statens territorium. I denne forstand er den totalitære stat kun gradsforskellig og ikke væsensforskellig fra den demokratiske stat.

For at opsumere: huset har i de sidste tusind år været et "ukrænkeligt" rum, hvor patriarken hersker over sin kvinde og sine børn (og evt. andre undergivne). Selvom det muligvis er indlysende er det vigtigt at erindre at der er mange huse; stort set alle mennesker er i en stat og i et hus (selv når det har form af et nomadetelt). Den historisk foranderlige repræsentation af forskellen mellem køn og aldre er uudsletteligt tilstede i alle sociale relationer, og selvfølgelig også udenfor huset, men, og det er pointen, præcis i huset er køn og alder de dominerende modsætninger. Det er de ikke udenfor huset. Og

derfor er alt hvad der udsiges fra denne position ladet med kønnets og alderens diskurser.

BYEN

På et tidspunkt for måske titusind år siden opstod byen. Byens første grænse er mod huset; den porøse membran mellem det private rum og byrummet, dvs. de andre huse. Byen, eller de mange huse har næsten altid været som en stat overfor det enkelte hus, enten fordi byen var en stat, eller fordi byen har været underlagt staten og reglerne i byen var givet af staten. Da man eksempelvis opfandt politiet i England i midten af forrige århundrede skete det i byerne. Men Scotland Yard skulle håndhæve den statslige straffelov; der var ingen Londonsk lov.

Byens anden grænse er mod staten; for eksempel den grænse købstadsbrevet symboliserer, men også grænsen mellem statens egne huse og byen, for eksempel kasernen. Bortset fra bystater har byen været mindre end staten. I sin globale udforskning af kapitalismen og det materielle liv definerer den franske historiker Fernand Braudel tre typer af byer i verdenshistorien på til det 18. århundrede: åbne byer, som de klassiske græske og romerske byer, byen lukket om sig selv, som de europæiske middelalderbyer, og endelig de undervungne byer i den tidlige moderne periode¹³. Og Braudel skriver, "The state usually won and the town then remained subject under a heavy yoke. The miracle of the first great urban centuries in Europe was that the town won entirely." (ibid., p. 398). Konsekvensen var kapitalismen. Grænsen mellem stat og by er sjældent blevet trukket med vold. Det er der flere grunde til. For

¹³ Fernand Braudel: *Capitalism and Material Life, 1400 - 1800*. Vol 1. London 1973.

det første fordi staten selv har boet i byen. Det har givet mange problemer når byen trak grænser overfor staten, som i Pariser-kommunen.

For det andet, og det er langt vigtigere, har byen været kilden til statens rigdom, Braudel siger at kapitalisme og byer var grundlæggende det samme i Vesten. Derfor har det været meget farligt for staten at lægge sig ud med byen. Apartheid-styret i Sydafrika forsøgte at vinde over byen og kapitalismen med kravet om raceadskillelsen og de sorte ud af byerne. Men da det kom til stykket brød apartheid sammen og byerne vandt: de hvide ville hellere være rige, dvs. udbytte de sorte end at leve i hvidt og fattigt Sydafrika, hvor de selv skulle arbejde. Braudels undersøgelse slutter i år 1800, og man kan spørge om ikke vor tids byer ikke igen er ved at slippe ud af statens åg og forvandle sig til åbne, globale byer.

Hverken grænsen mod huset eller mod staten konstituerer dog byen som by. Det gør byens tredje grænse, grænsen mellem by og land. Den er bestemt af maden og bliver defineret af den årtusindgamle funktionelle adskillelse af dem der spiser maden fra dem der dyrker den. Organiseringen og udøvelsen af den vold der skal til for at kunne leve adskilt fra madens oprindelse uden at dø af sult er mulighedsbetingelsen for byen. Man har næsten altid kæmpet om maden. Fernand Braudel mener at "the town-country confrontation is the first and longest class struggle the world has known" (1973:373). Forudsætningen for klassekampen mellem by og land er den spatiale adskillelse af munden og marken; indholdet er byens utallige måder at tvinge landet til at brødføde sig på. Det er selvfølgelig den basale ud-bytning som har givet anledning til en lang marxistisk diskussion fra Rosa Luxembourg over

Nikolaj Bukharin til Paul Mattick om 'reproduktions-skemaerne', dvs. sammenhængen mellem arbejdskraftens og kapitalens reproduktion.

I den periode Braudel behandler var husene inde i byen mindre og stod så tæt sammen at de dannede funktionelle grupper som omskrev patriarkatet med vigtigheden af at forsvare fælles funktioner: bureaukrater, købmænd, håndværksmestere, arbejdere, konstituerede sig som klasser. Der opstod et rum for helt nye diskurser løsrevet fra de organiske, evige bånd til jorden. Egennytte, forandring, republik og revolution blev det muligt at udsige på byens torv. Husene på landet stod alene og var udenfor der Stadluft. På landet var der ikke klasser men familier, parallelle patriarkalske strukturer. Selvfølgelig var der store og små huse, hvor nogle åd betydelig mere end andre, men de var fælles om een funktion bestemt af deres organiske grundlag: at producere mad, spise den og reproducere sig selv. Som bekendt måtte selv den tidlige middelalderlige konge drage rundt i sine huse med sit hof, dvs. sin husstand, og æde sig gennem krongodsernes frugter.

Familierne på landet tilhørte, om man vil, alle den samme klasse: dem der levede der hvor maden kom fra. Alle andre klasser var urbane og fælles om at leve adskilt fra madens udspring. Overfor landet har byen altid været nådesløs og kampen om adgangen fra landet til byen har været benhård. Grænsen mellem by og land er dén voldelige grænse som definerer byen. Klassekampen var derfor i første række mellem landet og byen. Frygtelige eksempler på denne kamp er Stalins kamp mod bønderne i 1930erne og forsøget på at industrialisere Afrika på ryggen af forarmede bønder der skulle levere billig mad til byerne. Kun i anden række har klassekampen raset mellem byens klasser og aldrig på nogen måde så voldeligt som kampen mellem by og

land. Der *er* klasser og klassekamp i byen; min pointe er kun at i de tohundrede år siden fysiokraterne har det sociale livs teoretikere, som alle har boet i byen, glemt den grundlæggende udbytning af landet.

I takt med at de postmoderne byer åbner sig op og danner globale netværk vil markedet formodentlig uden brug af vold regulere byens grænser mod det pseudo-landlige land vi kender i vores del af verden. Midlerne for at opretholde grænserne mod det egentlige land, dvs. de marginaliserede områder udenfor Europa, kan man derimod frygte vil blive mere og mere voldelige som presset for at komme ind i byerne vokser.

Denne grænse er ganske konkret et sted mellem skur og mark, men samtidig ekstremt flydende. Durban's byråd prøvede for to år siden at undersøge hvem der egentlig boede i byen. Deres hus-typologi antyder kompleksiteten af by-land grænsen: inderst mod centrum er der forstæder som vi kender dem, så kommer *townships*, murede småhuse og allerede her ville vi tale om slum. Hen over småhusene kryber et nyt lag af huse, *infill single* på ledige tomter, *infill backyard* bag husene og *rows of rooms* i endnu mindre kroge. Længere væk fra centrum kommer *peripheral single*, småskure og *peripheral cluster*, små klynger af skure i grøfter og på skrænter og længst ude 30-40 km fra centrum igen *single*, *cluster* og *umuzi*, runde zulu-hytter. Alt dette blev iagttaget fra luften, og efter optælling af prikker på luftfotos tror man idag at der bor 3 millioner mennesker i Durban, en fordobling på tyve år.

Distributionen af mord i Sydafrika viser at etnisk vold stort set ikke forekommer inde i byen, men på landet og på grænsen mellem by og land. De samme mennesker kan dræbe hinanden hvor de bor, tage den samme bus på

arbejde, stå ved siden af hinanden om dagen uden at der sker noget, vende hjem til slummen og fortsætte volden. Juleferien, når folk vendte hjem fra lange arbejdsophold i storbyerne, har i ti år været langt den mest voldelige årstid i Natal. Jeg vil mene dette forhold tyder på at i visse rum er visse diskurser dominerende, at udsigelsespositionen har betydning for hvad der kan siges. Den vold som afgrænser byens rum bliver legitimeret af funktionelle diskurser og ikke af essentielle. Etnicitetens essens-diskurs er i diametral modsætning til byens funktionelle klasse og konsum-diskurs. Det rum som derfor privilegerer udsigelsen af etnicitet er ikke-byen, landet, undtagen hellige byer som netop er gjort essentielle, indiskutable, og del af en evig kosmologi.

DET ETNISKE RUM

Som nogle af jer muligvis har bemærket, har jeg i annonceringen af mit indlæg brugt ordet 'stamme' fordi det er mere mundret i en opremsning af substantiver, mens jeg idag bruger ordene 'etnisk rum'. Problemet er at der ikke findes et brugbart substantiv der dækker 'etnisk rum' af samme spatiale klarhed som stat, by og hus. 'Etnie' for eksempel insisterer på en oprindelig identitet mellem gruppe og sted som er højst tvivlsom. Det skyldes selvfølgelig at det etniske er en ubestemt identitet, et tomt rum for en refleksiv identitet. Som Per Åge Brandt skriver i sin artikkel om etniske passioner "'I' hate 'them', because 'we' have to suffer in order to be truly 'us'."¹⁴ Omvendt postulerer ordet 'stamme' netop at det tomme rum kan fyldes af en etnisk essens. Zulu, Xhosa, Pedi, Borolong, Masai og syv andre stammer kan man se udført i sten af en hvid kunstner på en berømt bygning i Cape Town fra

¹⁴ Per Age Brandt: *Ethnic Passions. Considerations on a fundamental problem of the Humanities and of Humanity.* Arbejdsrapport no. 2, Center for Kulturforskning 1993; side 8.

1930erne, et billede på en identitet som i hvertfald i Afrika er en tvetydig konstruktion. Glidningen fra adjektiv 'etnisk rum' til substantiv 'stamme' er derfor meget betydningsladet i diskussionen af etnicitet. "In other words," konkluderer den indiske historiker og antropolog Nita Kumar i en interessant artikel om *The Many Faces of the Modern in Benares*, "we may put aside the question of whether there are "really" any "Muslims" and ask rather how the category "Muslims" has been used in Benares."¹⁵

Etnisk identitet kan bekræftes i så små etniske rum at det næsten kan få os til at tro at det er en fredelig privat topografi, som Kumar fint beskriver det, "There is a private face to being a Muslim in Benares. It includes, among other things, knowing of the location and significance of various mosques and shrines, the tales of piers and babas, and the complex structural world of Muslim festivals and life cycle ceremonies. It includes, equally, ignorance of the location and significance of various temples and shrines, the tales of birs and mais, and the complex structural world of Hindu festivals and life cycle ceremonies. (Kumar 1996:167). Men det er denne kosmologi der er blevet brugt til at legitimere vold igen og igen i Indien, for eksempel da moskeen i Ahodya blev revet ned af hindu-fundamentalister.

I sin fremragende dekonstruktion af apartheids diskurs kommer Aletta Norval gang på gang tilbage til "that impossible object of identity"¹⁶. Afrikaner nationalisme var en besat søgen efter en kerne-identitet, som imidlertid ikke

¹⁵ Nita Kumar: *The Many Faces of the Modern in Benares*. in Preben Kårsholm ed.: *From Post-Traditional to Post-Modern? Interpreting the Meaning of Modernity in Third World Urban Societies*. Occasional Paper no. 14/1995. International Development Studies, Roskilde University 1995; side 167.

¹⁶ Aletta J. Norval: *Deconstructing Apartheid Discourse*. Verso, London 1996.

kunne findes. Den kunne kun blive produceret, og måtte derfor konstant blive reproduceret ved at differentiere sig selv fra konkurrerende forestillinger om orden og væren. Etnicitetens negativitet betyder på den anden side ikke at den ikke kan trække grænser med vold. Tværtimod konstrueres etniciteten netop igennem den voldelige grænsedragning som imidlertid altid er et foreløbigt kompromis med den fuldstændige renhed. Det aldrig lader sig afgøre hvilke kroppe der skal være hvor, grænsen mellem den privilegerede jord og den fremmede, urene jord forbliver grundlæggende tvetydigt; en generation længere tilbage kan der skjule sig urent blod osv. Jeg vil hævde at på samme måde som den etniske identitet er et umuligt objekt er det etniske rum et umuligt objekt, som kun kan eksistere ved konstant tilnærmelse.

Jeg vil hævde at ingen etnisk gruppe nogensinde har produceret holdbare nye grænser. Alle etnisk begrundede grænse-stridigheder, har, så vidt jeg ved, endt ved tidligere stats-skabte indre eller ydre grænser. Etniske krigere trækker grænser ved at udslette ethvert spor af de urene og rense deres land i selvdestruktiv ødelæggelse. Til gengæld skaber de selv rummet for udsigelse af myten om deres essens. Staten kan finde på at trække indre grænser for at adskille etniske grupper, og de bliver altid krogede kompromisser fordi den etniske identitet er umulig at fange, som man kan se på et kort over sovjetisk Centralasien eller Sydafrikas hjemlande.

STATEN

Staten trækker den yderste grænse, den nationale grænse. Statens fundamentale opgave er at kunne forsvare sig overfor andre stater. Jeg følger

her Boserup og Højrup's videreudvikling af Hegel og Clausewitz uden iøvrigt at følge deres livsformsanalyse¹⁷. Staten må strukturere sit territorium så den kan opretholde sin forsvarsevne overfor andre stater. Som Uffe Østergård har lært os, så er der mange måder at gøre det på hvoraf imperier og nationstater kun er to¹⁸. I den demokratiske nationstat er den sociale magt polariseret mellem det suveræne folk og det institutionaliserede statsterritorium. Vi kan sige at staten er til stede i borgernes kroppe og det nationale territorium. Grænsen mellem borgernes private rum og statens offentlige rum går ved de mange havelåger; de kan ikke danne en sammenhængende front. Grænsen mellem byen og staten går primært i de offentlige rum i byen, hvor strejker, marcher og opstand kan blive til en sammenhængende omend kort front mod staten. Farligst for staten er grænsen til det etniske rum. Den er strukturelt tættest på en statsnational grænse og kan fokusere meget magt vendt mod staten og ende med at nedbryde statens enhed. Alle stater forsøger at reducere denne front, fx. ved at nægte mindretal kollektive rettigheder.

Interpellation er altid voldelig i sidste instans. Når det kommer til statens overlevelse vil den bruge vold mod sine borgere. Mellem staten og borgerne hersker der en tilstand af potentiel eller eksplosiv vold. Hvis vi ser nærmere på magtrelationerne mellem stat, etnisk rum, by og hus vil vi opdage et fundamentalt hierarki: staten øverst, huset i bunden og etnisk rum og by i midten. I perioder med ro og fred er der ligevægt i magtrelationerne, men etnisk rum, by og hus må altid være parate til at forsvare sig selv mod staten.

¹⁷ Thomas Højrup: *Omkring livsformsanalysens udvikling*. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet 1995.

¹⁸ Se for eksempel Uffe Østergård: *The Meaning of Europe - Empire, Nationstates, Civilization*. Arbejdsrapport 31-96, Center for Kulturforskning, Århus 1996.

Det er afgørende at skelne mellem angreb og forsvar. Angreb er betinget, forsvar er ubetinget. Angriber-forsvarer relationen mellem staten og de andre rum vendes om hvis voldens mening vendes om. (Se fig. 4). Vi kalder det så politisk vold, terrorisme, opstand, revolution. Skuddene i gaden er de samme, men deres mening er omstridt. Betegnelserne angriber og forsvarer stammer fra diskursen, ikke fra volden. Det er kun ved at analysere den fulde historiske cyklus vold-grænser-diskurs-vold at positionerne angriber og forsvarer kan afgøres. Når huset, byen og det etniske rum angriber staten og voldeligt udfordrer interpellationen vender de meningen med volden mellem stat og borger om, de fører borgerkrig¹⁹.

Jeg vil slutte her. Menneskekroppens relation til rummet bestemmer de mulige udsigelsespositioner. Jeg har argumenteret for fire rum og kan konkludere at husets udsigelsesposition er *bordenden*, byens udsigelsesposition er *torvet*, det etniske rums udsigelsesposition er *Holger Danskes grav*, og endelig er (nation)statens udsigelsesposition *parlamentet*. De personer som bemægtiger sig disse positioner kan tale til disse rum. Disse personer kan interpellere de andre. Vi er tilbage ved magtens tale og talens magt.

¹⁹ Jeg har udviklet en typologi for borgerkrig i min: *A Typology of Civil War*. Manuskript, 1996.